

Оксана Цюняк

ORCID ID: 0000-0002-4573-1865

**ГОТОВНІСТЬ ДО ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
ЯК ВАЖЛИВА ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ СУЧАСНОГО УЧИТЕЛЯ**

**GOTOWOŚĆ DO INNOWACJI JAKO WAŻNA CECCHA ZAWODOWA
WSPÓŁCZESNEGO NAUCZYCIELA**

**INNOVATIVE ACTIVITY READINESS AS IMPORTANT
PROFESSIONAL QUALITY OF MODERN TEACHER**

1. Постановка проблеми, аналіз останніх досліджень

Модернізація системи вищої педагогічної освіти, інтеграція України в європейський освітній простір висувають нові вимоги до особистості учителя, рівень професійної готовності якого має відповідати вимогам часу. Як зазначено в Концепції «Нова українська школа» (2016), держава потребує підготовки учителя, здатного працювати в умовах інноваційних змін, що відбуваються в освітній сфері, адекватно реагувати на виклики часу, реалізовувати нові освітні стандарти на засадах педагогіки співробітництва та інноваційності.

На думку багатьох науковців, основними проблемами, з якими матимуть справу сучасні учителі є: постійне оновлення змісту освіти, гарантування високого рівня освітніх стандартів; самостійна постановка й вирішення творчих і дослідницьких завдань; безперервне оволодіння інноваційними технологіями навчання і виховання; розв'язання складних професійно-педагогічних проблем, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок із такими суміжними із педагогікою науками як філософією, психологією, медициною, релігієзнавством, економікою, правознавством тощо; робота в

єдиному інформаційному просторі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій у освітньому процесі.

Стратегічні напрями інноваційних перетворень у галузі освіти визначені в Законах України «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про інноваційну діяльність» (2014), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2002), Національній стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки (2014); Концепції розвитку педагогічної освіти (2018), Концепції «Нова українська школа» (2016), Державному стандарті початкової освіти (2018), Наказі «Про внесення змін до Положення про порядок здійснення інноваційної діяльності в системі освіти України (2015).

Мета дослідження полягає у визначенні поняття «готовність сучасного вчителя до інноваційної діяльності» та обґрунтуванні готовності до інноваційної діяльності як важливої професійної якості сучасного вчителя.

Аналіз сучасних психолого-педагогічних досліджень засвідчив, що вітчизняними та зарубіжними науковцями розкрито окремі аспекти проблеми готовності сучасного вчителя до інноваційної діяльності. Зокрема, визначено сутність інновацій, досліджено історію виникнення нововведень, узагальнено вітчизняний та світовий педагогічний досвід інноваційного спрямування у вищій школі тощо. Однак, цілісної системної характеристики готовності до інноваційної діяльності як важливої якості сучасного учителя не було представлено у дослідженнях.

2. Виклад основного матеріалу

Здійснений аналіз наукової думки щодо формування готовності сучасного учителя до інноваційної діяльності показав, що інтенсивність дослідження зазначеної проблематики постійно збільшується, хоча спостерігаються певні відмінності у наукових поглядах щодо її сутності. Ми поділяємо міркування В.Кременя, що процеси змінності, глобалізації, конкуренції, які з кожним роком владніше заявляють про себе у світі, зобов'язують нарощувати дослідницькі зусилля з осмислення ролі освіти у формуванні людини, адекватної *інноваційному* типу суспільного прогресу – *інноваційної* людини. Цілком погоджуємося з думкою ученого про те, що нині пріоритетом модернізації освіти України стає досягнення конкурентоспроможної якості національної освіти в контексті цивілізаційних змін (Кремень, В., 1999, с. 10–17).

Загальновідомо, що однією із важливих якостей сучасного учителя є готовність до інноваційної діяльності. Як показує досвід, ефективність професійної діяльності

учителя небезпідставно пов'язується з його готовністю до інноваційної діяльності, яка є показником його здатності нетрадиційно вирішувати освітні проблеми.

Вбачаємо необхідність у тому, щоб визначитися із понятійним апаратом у межах означеної проблеми. Схарактеризуємо поняття «готовність» у вимірі сучасної науки.

У науковій літературі виділяють два підходи до визначення поняття «готовність»: розуміння готовності як певного психічного стану; розуміння готовності як певної властивості або системи властивостей та якостей особистості.

У нашому дослідженні ми оперуємо поняттям «готовність», яке дефінюється як наявність здібностей (Б. Ананьєв, С. Рубінштейн), якостей особистості (К. Платонов), психологічний стан, суттєва ознака установки (Д. Узнадзе), психологічна умова успішності виконання діяльності (І. Ладанов), цілісне явище, скріплене переконаннями, морально-вольовими якостями особистості, способами поведінки, знаннями про професію та практичними вміннями і навичками (Р. Романенко; В. Серіков).

На основі аналізу наукових джерел у галузі психології, можемо зробити висновок, що «готовність» переважно розглядається як особливий психічний стан. Н. Кузьміна тлумачить готовність до професійної педагогічної діяльності як складне соціально-психологічне явище, що охоплює комплекс індивідуально-психологічних якостей особистості та систему професійно-педагогічних знань, умінь і навичок (Кузьміна, Н.В., 1980, с. 170). М. Галицька виокремлює такі складові у формуванні готовності: психологічну (рівень мотивації), методичну (рівень компетенцій: мовної, соціокультурної, інтеркультурної) та дидактичну (механізми формування досліджуваної готовності) (Галицька, М., 2007, с. 12).

Лаконічний аналіз сутності поняття «готовність» дозволяє визначити «професійну готовність» як результат професійної підготовки, психічний стан та якісні особистісні характеристики, що визначають цей стан. Погоджуємося із твердженням С. Гаркуші про те, що «результатом професійної підготовки є готовність» (Гаркуша, С., 2013, с. 198–201). Отже, виникає необхідність розглянути сутність поняття «професійна готовність».

Професійну готовність дослідники (О. Безпалько, О. Дубасенюк, В. Поліщук та ін.) трактують як інтегративну складну характеристику особистості, що визначається системною сукупністю професійних якостей, необхідних і достатніх для успішної самостійної фахової діяльності (Поліщук, В., 2007, с. 454).

Під професійною готовністю Я. Мандрик розуміє складне особистісне утворення, що включає комплекс професійно важливих якостей і систему професійних знань в

умовах діяльності з часовими та інформаційними обмеженнями та визначає її чотирьохкомпонентну структуру: мотиваційну (мотиви вибору професії); когнітивну (знання щодо відповідної професійної діяльності); операційну (навички та вміння, необхідні для виконання професійних завдань); емоційно-вольову (вольові риси характеру, емоційна стійкість) (Мандрик, Я., 2015, 20 с).

Науковці, які досліджують професійну підготовку вчителів, розглядають професійну готовність «як інтегративне стійке утворення, що виявляється на основі сформованості потреб і здібностей та характеризується соціально-нормативним рівнем суспільних відносин у систему функцій індивіда, що визначає його ставлення до діяльності та її результативність» (Воронін, Д., 2011, с. 23–25).

Як зазначає І. Дичківська, важливою складовою готовності до інноваційної діяльності є інноваційний потенціал педагога – сукупність соціокультурних і творчих характеристик особистості педагога, за якою виявляється готовність удосконалювати професійну діяльність, наявність внутрішніх засобів та методів, здатних забезпечити цю готовність (Дичківська, І., 2015, с. 253–270).

Важливим показником готовності учителя початкової школи до професійної діяльності є досконале володіння педагогічною майстерністю. На думку О. Савченко, «педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості вчителя, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності, її високу якість» (Савченко, О., 1997, с. 407).

Вважаємо за необхідне здійснити аналіз змісту поняття «*інноваційна діяльність*». Зупинимося на важливих дефініціях поняття «*інновація*» детальніше. Термін «*інновація*» з'являється вперше у науковому обігу у ХІХ ст. і використовується для позначення нових елементів у техніці. Вважається, що першим його вжив Й. Шумпетер, позначаючи «наукове відкриття», «технічний винахід». Також дослідник розглядав «інновацію» як нову функцію виробництва (Ларина, В., 2002, с. 55–62). Окрім того, в теорії Й. Шумпетера важливим положення про нове як таке, що з'являється поряд із старим, а не виростає з нього, витісняє його, змінює все, що вимагає структурної перебудови. На його думку, розвиток – це новий виток, а не продовження попереднього, що породжується новими умовами та іншими людьми. А інновація як результат інноваційної діяльності виступає у ролі нової якості, властивості засобів виробництва, які виникають внаслідок уведення нових чи удосконалення старих засобів виробництва або систем організації виробництва.

З часом поняття «інновація» набуло поширення, насамперед у працях західних науковців з економіки, котрі трактують категорії інноватики залежно від об'єкта та предмета свого дослідження. Приміром, Ф. Діксон вважає, що інновація – це сукупність виробничих, технічних і комерційних заходів, які ведуть до появи нових та вдосконалених промислових процесів і обладнання (Американские буржуазные теории управления (критический анализ), 1978).

У довідкових джерелах «інновація» розглядається як результат довготривалої діяльності, що спрямовується на удосконалення науково-технічного та соціального прогресу, сприяє якісній та кількісній зміні середовища, у якому вона реалізується, підвищує ефективність та сприяє отриманню конкурентоспроможних переваг. «Інновація» – це об'єкт впровадження, в результаті чого утворюється щось нове – новація (Гончаренко, С., 1997). «Інновація» (у перекладі з англ. *innovation*) – термін, яким позначається нова ідея, новостворений продукт у будь-якій галузі (техніки, технології, управлінні, освіті) шляхом використання досягнень науки і передового досвіду. У Тлумачному словнику поняття «інновація» розглядається як «оновлення, новизна, зміна» (Бусел, В., 2005, с. 347).

У Законі України «Про інноваційну діяльність» (2002) зазначається: «Інновації – новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоздатні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери».

Заслуговує на увагу підхід Л. Даниленко до визначення поняття «інновація»: це оновлюючий процес, що спрямований на вдосконалення педагогічної науки і практики. Авторка зазначає, що інновація є як кінцевим продуктом застосування нового у педагогічному й управлінському процесах з метою їх вдосконалення, так і умовою їх постійного оновлення (Даниленко, Л., 2005, с. 45).

І. Коновальчук стверджує, що *інновація* – це цілеспрямований, спеціально технологічно організований, керований процес практичної реалізації суб'єктами інноваційної діяльності нових ідей, теорій, технологій з метою зміни педагогічної системи та переведення її на якісно новий рівень функціонування і результатів (Коновальчук, І., 2015, с. 132).

Узагальнюючи та систематизуючи погляди учених, пропонуємо авторське визначення сутності поняття «інновація». Вважаємо, що інновація – це цілеспрямований процес впровадження нових ідей у освітній процес закладу освіти, що сприяє

досягненню суб'єктами освітнього процесу якісного результату. Разом з тим, педагогічні інновації потребують принципово нових методичних розробок, нової якості педагогічного новаторства. Успішність інноваційної діяльності передбачає, що учитель усвідомлює практичну значущість різних інновацій у системі освіти не лише на професійному, а й на особистісному рівні.

Аналіз наукових джерел дав змогу виявити, що впровадження інновацій реалізується у процесі *інноваційної діяльності* і є її кінцевим результатом, такий процес називають *інноваційним*. У Законі України «Про інноваційну діяльність» (2002) йдеться про спрямованість *інноваційної діяльності* на творчу реалізацію наукових досліджень та розробок і сприяє утворенню й випуску на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Проте цей документ регламентує науково-технічні інновації, а інноваційна діяльність у гуманітарній сфері, зокрема й освіті, не актуалізується.

У філософському словнику *інноваційна діяльність* тлумачиться як діяльність, що трансформує наукові дослідження й розробки, інші науково-технологічні досягнення в оновлений продукт чи процес (Бусел, В., 2005).

Інноваційну педагогічну діяльність Т. Демиденко розглядає як складне інтегральне утворення, сукупність різних за цілями та характером видів робіт, що відповідають основним етапам розвитку інноваційних процесів та спрямовані на створення й внесення педагогом змін до власної системи роботи. Вона носить комплексний, багатоплановий характер, втілює в собі єдність наукових, технологічних, організаційних заходів. Інноваційна діяльність – системний вид діяльності, спрямований на реалізацію нововведень на основі використання та впровадження нових наукових знань, ідей, підходів; трансформації відомих результатів наукових досліджень та практичних розробок у новий або удосконалений продукт (Демиденко, Т., 2004, с. 51–52). О. Гончарова зазначає, що це системна діяльність, яка спрямована на реалізацію нововведень на основі використання та впровадження нових наукових ідей, знань, підходів або трансформації відомих результатів наукових досліджень та практичних розробок у новий або вдосконалений продукт (Гончарова, О., 2014, с. 89–92).

Інноваційна діяльність сприяє розвитку творчості, креативності педагогічних працівників, створенню й поширенню новизни, оновленні способів діяльності, оригінальності педагогічного мислення тощо. Вона є проявом найвищого ступеня творчості педагогів, яка проявляється у винахідництві нового, оригінального, нетрадиційного (Машкіна, Л., 2000, с. 107). Такий вид діяльності характеризується

відмовою від норм, стандартів, штампів і спрямований на цікаво організований процес та якісний результат.

Обґрунтуємо дефініцію *інноваційної діяльності сучасного учителя*. На наше переконання, це *вид активної творчої цілеспрямованої діяльності, результатом якої є створення нових оригінальних ідей, орієнтованих на зміну і розвиток освітнього процесу з метою одержання нових знань і практичних умінь, які є актуальними для професійного зростання та новаторства*.

Отже, здійснивши ґрунтовний аналіз наукових розвідок з означеної проблеми, пропонуємо авторське визначення поняття *«готовність вчителя до інноваційної діяльності»* – особистісний стан сучасного учителя, який передбачає наявність у нього знань про зміст інноваційної діяльності, мотивів до інноваційної діяльності, умінь аналізувати результати власної інноваційної діяльності, здатності до творчості та новаторства. На наше переконання, готовність учителів до інноваційної діяльності проявляється у ефективному використанні педагогічного досвіду в нових умовах, опануванні інноваційних наукових розробок; умінні продукувати ідеї та реалізовувати їх у конкретних умовах; розкритті творчого потенціалу, володінні ефективними способами і засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості та рефлексії.

До основних критеріїв готовності учителя до інноваційної діяльності ми відносимо такі:

- усвідомлення змісту і цілей освітньої діяльності у контексті актуальних проблем закладу освіти та необхідності здійснення інноваційної діяльності;
- уміння по-новому формулювати освітні цілі з навчальної дисципліни;
- співвіднесення сучасної реальності з вимогами особистісно орієнтованої освіти;
- готовність до творчої діяльності, уміння продуктивно, нестандартно організовувати навчання і виховання, володіння інноваційними формами, методами та технологіями;
- узгодженість особистісних цілей з інноваційною діяльністю;
- здатність до професійної рефлексії та усвідомлення актуальності власних інноваційних пошуків і відкриттів.

Вважаємо, що інноваційна діяльність сучасного педагога повинна бути спрямованою на формування громадянина з високими інтелектуальними, моральними, фізичними якостями, а також створення передумов для розвитку активності, ініціативи, творчості в усіх суб'єктів освітнього процесу.

В умовах розбудови Нової української школи важливого значення набуває спонукання особистості до самостійного, критичного і виваженого аналізу проблемних ситуацій, висунення й обґрунтування гіпотез, формулювання висновків і рекомендацій, виділення головного, доцільного конструювання та моделювання, знаходження нестандартних розв'язків, постановки актуальних завдань, конкретизації мети, пошуку інформації, прогнозування пізнавальної діяльності й пошуку раціональних (або оригінальних) рішень.

3. Висновки

Отже, інноваційна діяльність сучасного учителя буде продуктивною тільки тоді, коли він повністю відмовиться від відомих штампів, стереотипів у навчанні, вихованні й розвитку особистості, діючих нормативів, створить нові цілі і завжди охоче сприйматиме нове як позитивне та розроблятиме педагогічні освітні інновації.

Подальше дослідження означеної проблеми плануємо здійснювати за такими напрямками: моніторинг якості професійної компетентності сучасного педагога; забезпечення наявності якісних систем для організації професійної підготовки освітян до різних видів діяльності; вивчення теоретико-методологічних та методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів середньої та старшої школи до інноваційної діяльності.

АННОТАЦІЯ: Сучасний етап розвитку суспільства характеризується динамічними інноваційними перетвореннями в усіх сферах життєдіяльності людства. Особливу роль відіграє інноваційний потенціал суспільства, що зумовлює потребу у людях, здатних системно мислити, створювати принципово нові ідеї у різних галузях знань. Зважаючи на такий контекст, інноваційна діяльність має стати джерелом та фундаментом діяльності сучасної людини. З'ясовано, що однією із важливих якостей сучасного педагога є готовність до інноваційної діяльності. Обґрунтовано сутність професійної готовності сучасних учителів до інноваційної діяльності; уточнено і цілісно розкрито її структуру. Доведено, що готовність до інноваційної діяльності – особистісний стан сучасного учителя, який передбачає наявність у нього знань про зміст інноваційної діяльності, мотивів до інноваційної діяльності, уміння аналізувати результати власної інноваційної діяльності, здатності до творчості та новаторства. Готовність учителів до інноваційної діяльності проявляється у ефективному використанні педагогічного досвіду в нових умовах, освоєнні інноваційних наукових розробок; умінні продукувати ідеї та реалізовувати їх у конкретних умовах; розкритті творчого потенціалу, володінні ефективними способами і

засобами досягнення педагогічних цілей, здатності до творчості та рефлексії. Виокремлено критерії готовності сучасного вчителя до інноваційної діяльності

КЛЮЧОВІ СЛОВА: професійна готовність, учитель, інноваційна діяльність, компоненти професійної готовності.

ABSTRACT: The time stage of development of society is characterized by dynamic innovative transformations in all spheres of human life. A special role is played by the innovative potential of society, which has managed to need people who are able to think systematically, to create fundamentally new ideas in various fields of knowledge. Given this context, innovation should become the source and foundation of modern man. The article states that one of the important qualities of a modern teacher is readiness for innovative activity. The essence of professional readiness of modern teachers for innovative activity is substantiated; its structure has been clarified and fully disclosed. It is proved that readiness for innovative activity is a personal state of a modern teacher, which presupposes that he has knowledge about the content of innovative activity, motives for innovative activity, ability to analyze results of own innovative activity, ability to creativity and innovation. Readiness of teachers to innovative activity is shown as a result of use of pedagogical researches in new conditions, development of innovative scientific developments; ability to produce ideas and implement them in specific conditions; disclosure of creative potential, management of effective ways and means of achieving pedagogical prices, ability to creativity and reflection. The criteria of readiness of a modern teacher for innovative activity are singled out

KEYWORDS: professional readiness, teacher, innovative activity, components of professional readiness.

Бібліографія

- Бусел, В. (Ред.). (2002). *Великий тлумачний словник сучасної української мови*. Київ; Ірпінь: Перун.
- Воронін Д. (2011). Питання готовності вчителів фізичної культури до професійної діяльності. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві: зб. наук. праць. Випуск 2 (14), 23–25.
- Галицька, М. (2007). Формування у студентів вищих навчальних закладів сфери туризму готовності до іншомовного спілкування. Автореф. дис. канд. пед. наук. Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, Київ.

- Гаркуша, С. (2013). Поняття та компоненти професійної готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Вип. 110, 198–201.
- Гончаренко, С. (1997). *Український педагогічний словник*. Київ: Либідь.
- Гончарова, О. (2014). Структура інноваційної діяльності майбутнього вчителя іноземної мови. *Молодий вчений*, 1(04), 89–92.
- Даниленко, Л. (2005). *Теоретико-методичні засади інноваційної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах*. Дис. д-ра пед. наук. Київ.
- Демиденко, Т. (2004). Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до інноваційної педагогічної діяльності. Дис. канд. пед. наук. Луг. нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка, Луганськ, 51–52.
- Дичківська, І. (2015). Інноваційні педагогічні технології: підручник. 3-тє вид., випр. Київ. Академвидав, 253–270.
- Коновальчук, І. (2015). *Теоретичні та технологічні засади реалізації інновацій у загальноосвітніх навчальних закладах*. (Дис. д-ра пед. наук). Житомир.
- Кремень, В. (1999). Національна освіта як соціокультурне явище. *Учитель*, 11–12, 10–17.
- Кузьміна, Н.В. (1980). *Методы системного педагогического исследования*. Л.: ЛГУ.
- Ларина, В. (2002). Инновационная деятельность школ в региональной системе образования. *Педагогика*, 2, 55–62.
- Мандрик, Я. Формування професійної готовності майбутніх диспетчерів координаційного центру пошуку та рятування. Автореф. дис. канд. пед. наук. Укр. інж.-пед. акад. Харків. 2015.
- Машкіна, Л. (2000). *Підготовка студентів педагогічних училищ та коледжів до використання інноваційних технологій в дошкільних закладах*. Дис. канд. пед. наук. Рівне.
- Поліщук, В. А. (2007). Теорія і методика професійної підготовки соціальних педагогів в умовах неперервної освіти. Дис. д-ра пед. наук. Тернопіль.
- Цюняк, О. (2020). Сутність і структура професійної готовності майбутніх магістрів початкової освіти до інноваційної діяльності *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія*. зб. наук. праць. Ред. кол.: Товканець Г.В. (гол. ред.) та ін. Мукачево: Вид-во МДУ, 1(11), 107–110.